

ПРАВОВІ ОСНОВИ РАДІАЦІЙНОГО БЕЗПЕКИ І ПРОТИРАДІАЦІЙНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ТА ЇХ ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

**В. М. ЯЦЕНКО, М. М. БОРИСЮК,
С. М. ОМЕЛЬЯНЕЦЬ**

(Комісія ВР України з питань Чорнобильської катастрофи)

В Конституції УРСР (1977 р.), що понині в певній частині ще діє в Україні, були закріплені деякі права та свободи громадян (право на працю, відпочинок, охорону здоров'я, матеріальне забезпечення в старості, на випадок хвороби, на житло, освіту, свобода особи, на наукову, технічну і художню творчість). Проте у правовому відношенні не вирішувалися питання захисту від шкідливої дії забруднювачів довкілля та у виробництві.

Виходячи з існуючої в державі ідеології про відносну безпеку підприємств ядерної та атомної промисловості в країні не існувало законодавства по радіаційній безпеці та протирадіаційному захисту населення. Питання правових основ захисту людини регулювалися санітарними нормами та правилами (Норми радіаційної безпеки, санітарні правила і т.ін.), які затверджувалися МОЗ СРСР.

Відсутність та недосконалість законодавства та правових основ призводили до незахищеності людини від можливої шкідливої дії іонізуючого випромінювання. Особливо це далось взнаки після Чорнобильської катастрофи. Велика кількість порушень існуючих норм та правил (виробництво і реалізація через торговельну мережу радіоактивно забруднених харчових продуктів, перевезення забруднених речовин) не підпадала під дію кодексів УРСР про адміністративні правопорушення та кримінального, що призводило до створення умов додаткового опромінювання людей. Тому вже в червні 1986 р. МОЗ УРСР звернулося до Ради Міністрів УРСР з пропозицією про внесення до кодексів більш жорстких заходів відповідальності за порушення норм та правил з радіаційного захисту населення. В березні 1988 р. Президією ВР СРСР затверджується Указ "Про кримінальну відповідальність за незаконні дії з радіоактивними речовинами". На основі підготовлених Мінюстом УРСР за участю представників МОЗ УРСР В.В.Ветчиніна та М.І.Омельянца матеріалів Президія ВР УРСР в травні 1988 р. затверджує аналогічний Указ. Вперше в радянській судовій практиці у м.Митищі (Московська обл.) в 1990 р. відбувся судовий процес по незаконному придбання, зберіганню та використанню радіоактивних речовин. Важливе значення для забезпечення радіаційного захисту мало прийняття у січні 1990 р. Президією ВР УРСР Указу "Про відповідальність за порушення вимог, спрямованих на поліпшення екологічної обстановки в Українській РСР". Вперше вводилися обов'язкове обнародування відомостей про

радіаційну обстановку, адміністративна та кримінальна відповідальність за утаювання або навмисне перекручування службовою особою відомостей про стан радіаційної обстановки, захворюваності населення в районах забруднення, порушення вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення, службових осіб та громадян за виробництво, заготівлю, реалізацію сільськогосподарської продукції, що містить радіоактивні речовини понад гранично допустимі рівні. Проте досі багато таких порушень залишалися поза увагою контролюючих і судових органів.

З 1991 р. в Україні покладена основа для створення та реалізується система законодавчого забезпечення радіаційного, медичного та соціального захисту населення у зв'язку з Чорнобильською катастрофою. Прийняті та введені в дію Концепція проживання населення на території Української РСР з підвищеними рівнями радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, закони "Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи" та "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи". Водночас при перевагах над існуючими документами в них не надається можливість потерпілим звертатися в судові органи з питань відшкодування збитків за шкоду, заподіяну здоров'ю аварією на ЧАЕС.

В останні роки в державі розпочалася велика робота по створенню законодавчої бази з загальних питань радіаційної безпеки та радіаційного захисту населення. У 1994 - 1995 рр. ВР України затверджені і введені в дію Концепція державного регулювання

безпеки та управління ядерною галуззю в Україні, закони "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку" і "Про поводження з радіоактивними відходами". Підготовлений і поданий в Кабінет Міністрів проект Закону України "Про радіаційний захист людини", розробляються інші.

Викладене дає підстави визнати, що за минулі після аварії на ЧАЕС роки в Україні вперше з часів початку використання ядерної та атомної енергії в основному створена законодавча база з питань використання ядерної енергії та протирадіаційного захисту населення. Законодавчо регулюються головні проблеми ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Вони стали частиною створюваної в державі Системи Ядерного Законодавства. Остання являє сукупність законодавства України (закони, постанови ВР, укази і розпорядження Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України), норм і правил безпеки та міжнародних конвенцій, угод та договорів, ратифікованих Україною, направлених на регулювання суспільних відносин при використанні джерел іонізуючого випромінювання і встановлення принципів радіаційного захисту людей від неприпустимого впливу іонізуючого випромінювання.

Проте ще залишаються неврегульованими правові питання радіаційної безпеки і протирадіаційного захисту людини. Необхідно в розроблювану нині Конституцію України включити право громадян держави на захист від шкідливих факторів навколишнього середовища, в тому числі радіоактивного, та відшкодування матеріальних збитків і шкоди, заподіяної здоров'ю. Правовий захист повинен базуватися на:

- системі законодавчих актів, правил та норм з питань радіаційного та соціального захисту населення, своєчасному їх доведенні до широкого загалу;

- створенні ефективної системи державного регулювання в ядерній галузі;

- забезпеченні дійовим контролем, прокурорським наглядом, адвокатською та нотаріальною службами за виконанням законодавчих актів;

- наданні безкоштовних кваліфікованих консультацій з питань використання законодавства та інформації про рівні забруднення, опромінення і можливі медичні наслідки;

- своєчасному розгляді заяв, скарг та позовів громадян в судові органи та ін.

Цим буде відкриватися можливість створення та функціонування в державі правового поля при вирішенні питань використання ядерної енергії та радіаційного захисту.

